

มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง และนับถือกันแบบเครือญาติ มีความเคารพผู้อาวุโสในชุมชน มีความผูกพันกับปามาก่อนในอดีต มีความกตัญญูรู้คุณในสิ่งที่มีคุณ มีความเชื่อในผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการยอมรับเชื่อถือในระบบราชการ มีสัมพันธภาพที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง มีความเคารพเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าในหมู่บ้าน เกรงกลัวต่ออันตรายจากป่า กลัวถูกตำหนิ กลัวถูกลงโทษทั้งทางกฎหมายและทางสังคม ความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย พอเพียง มีความสำนึกในความเป็นเจ้าของ มีความหวังโยในอนาคตของลูกหลาน มีความเกรงใจเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปส่งเสริม และได้รับการหนุนช่วยจากภายนอกซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีและขีดความสามารถของชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีทิศทางวัฒนธรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรักสามัคคี เห็นคุณค่าของป่าชุมชน เคารพเชื่อฟังในผู้นำ และกฎระเบียบของชุมชน และมีการรวมพลังเป็นหนึ่งเดียวเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังได้พบว่าในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติความเป็นเอกภาพเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีคนในชุมชนอพยพมาจากหลายพื้นที่ ชาติผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่เคารพเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และต่อผู้อาวุโสและกฎระเบียบของชุมชน ไม่ยอมรับไม่ศรัทธาในระบบราชการ ชาติสัมพันธภาพที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีฐานทางเศรษฐกิจไม่มั่นคง มีอาชีพไม่มั่นคงแน่นอน และอาศัยป่าเป็นแหล่งทำมาหากินเป็นหลัก จะเป็นชุมชนที่ชาติความรักสามัคคี ชาติสำนึกในความเป็นเจ้าของ มองไม่เห็นคุณค่าของป่า ไม่เคารพเชื่อฟังผู้นำ และกฎระเบียบของชุมชนเป็นสังคมที่ชาติเอกภาพ ชาติพลังในการจัดการป่าชุมชนเพื่อไปสู่ความยั่งยืน

จากสิ่งที่พบ จึงเห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชนได้ให้การยอมรับและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการป่าชุมชน เพราะป่าชุมชนที่เหลือนอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเหลืออยู่ด้วยวิถีทางวัฒนธรรมแทบทั้งสิ้น มิได้เหลืออยู่ด้วยวิถีทางกฎหมายและการปกครองแต่อย่างใด แนวทางในการจัดการป่าชุมชนควรอยู่บนฐานของการให้การยอมรับและปกป้องสิทธิของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำอยู่และทำให้กฎเกณฑ์ของชุมชนมีความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในการใช้บังคับได้มากขึ้น หากส่วนใดมีความขัดแย้งกับกฎหมายของรัฐ ควรปรับแก้ให้สอดคล้องกัน นอกจากนั้นควรส่งเสริมและพัฒนาในทางเทคนิควิชาการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติการให้กับชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภายนอกเป็นเพียงผู้อยู่เบื้องหลังคอยให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือในส่วนที่เกินกว่าอำนาจและเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ด้วยตนเองเท่านั้น